

Razvoj šumarstva u Bosni i Hercegovini počam od austrougarskog zauzeća do god, 1893¹.

Razpravlja šum. savjetnik Dragutin Hofman u Sarajevu.

Kada je austro-ugarska vlada preuzela godine 1878. upravu šuma u zauzetih zemaljama, našla je šumarske prilike u najvećoj zamršenosti što se samo pomisliti može, jer otomanska vlada nije nikakih spomena vriednih pokusa učinila, da uredi šumarsko-upravnu službu, koja bi udarila temelj uživanju šuma po gospodarstvenih načelih, odgovarajućih duhu sadanjega vremena.

Otomanska vlada izdala je doduše šumski zakon i više na bolji uzgoj šuma smjerajućih naredaba; ali pošto s tim uzpored nijesu postavljeni stručno osposobljeni državni šumski organi, ostali su zakon i naredbe mrtvim slovom t. j. ne dodjoše do provedbe.

Njekoliko t.zv. okružnih šumara, kojim je manjkala svaka stručna naobrazba i posve nedovoljan broj lugara, kojim dužnosti čuvarskog osoblja nitnajmanje poznate bile nijesu, bijahu organi, koji su imali upravljati i čuvati državne šume; jer ono malo inozemskih šumarskih činovnika, što ih bje turska vlada kratko vrieme pred zauzećem namjestila, ne bijahu za to postavljeni, da uvedu naprednije šumsko gospodarstvo, nego jedino u tu svrhu, da se što prije unovče prostrane hrastove šume.

Očevidno je, da kod ovakovih prilika nije moglo biti ni govora o kakovom razumnom šumarenju i da je šuma zato bila prepuštena razorujućim napadajem pučanstva, iduć poglavito za tim, da si na račun šume razširi svoja polja i pašnjake, a samo se može pripisati čestim političkim zapletajem i nemirom za vrieme otomanske vlade i s tim skopčanom nesigurnošću imovine, da su se ipak još tako veliki šumski kompleksi sačuvali. — Dulje doba absolutna mira i sjegurnosti u zemlji za vrieme otomanske vlade, povuklo bi bilo za sobom znatno smanjenje šuma već tim, što bosanski težak, nastojeć poglavito o tom, da po množi svoju stoku, odstranjuje koliko samo može sve, što mu prieči, da si pašnjake razširi, ako ga samo u tom poslu oblasti nezaprieče. S druge je strane slobodna trgovina sa šumskimi proizvodi, koja je za vrieme otomanske vlade dozvoljena bila, mnogo dopriniela k nerazumnom uživanju šuma, jer je izbor sjećenje bio posve prepušten volji domaćih drvotržaca (većinom seljaka).

Najviše su pako stradale šume za vrieme otomanske vlade uslied požara; jer ne samo seljaci, nego i vojnici pališe šumu, koja im je po njihovu mišljenju smetala. Prvi (kako je već spomenuto), da si pribave zemlje za težanje i za pašu, a potonji da iztriebe skrovišta ustaša i hajduka.

Tako su za vrieme Omer pašina rata na Crnu goru g. 1852, popaljene znatne borove šume uz sadanju crnogorsko-hercegovačku zemaljsku medju, te i mnoga liepa šuma u blizini važnih mjesta i prometnih puteva izgoriela je vatrom radi strategičkih obzira.

Zadnje pobune, koje su dovele do toga, da je Austro-Ugarska Bosnu i Hercegovinu zauzela, učiniše konačno šumu dobrom ničijim, s kojim je svaki po volji gospodariti mogao. U tako vanredno mučnih prilikah, bolje u takovom kaosu, započela je austro-ugarska monarkija svoje djelovanje na polju šumarstva.

Prva zadaća, koju je imala u tom pogledu zemaljska vlada riešiti, bila je, da izda sve one otomanske zakone i naredbe, koje slove o uporabi i čuvanju šuma.

Ove zakonske ustanove obuhvaćaju:

1. Šumski zakon od 11. schevala 1286 (1869).
2. Naputak od 27. sefera 1288 (1871) o načinu, kako valja izdavati besplatno drvo u smislu §. 5. šum. zakona;

¹ * Ova zanimiva razprava bila je priobdena u „Vierteljahresschrift für Forstwesen“, svez. I. za god. 1894, te ju u prevodu ovdje donášamo.

3. Naputak za šumare, kako se irma obavljati smolarenje u državnih šumah od 26. februara 1289 (1872);
4. Naputak o cienah za ogriev i ugljen od 15. Rebiu levela 1291 (1874)
5. Naputak za pokrajine, u kojih šume još nebijahu prešle u urednu državnu upravu od 17. schevala 1292 (1875);
6. Naputak o pristojbah za drvo i ugljen od 7. travnja 1292. (1875);
7. Naredba carsko-otomanskog financijskog ravnateljstva o ustnovljenju šumskog posjeda od 3. sefera 1290 (1874) i naputak za povjerenstva o izpitivanju izprava, tičućih se šumskog posjeda od muharema 1293;
8. Zakon o upravi vakufskih šuma (bez datuma) i još nekoliko drugih naredaba, koje su imale značaj provedbenih propisa k gornjim zakonom i naredbam.

Da su bili ovi zakoni i naredbe prije zauzeća ovih zemalja provedeni, bila bi jednostavna zadaća zemaljske vlade, da ih i nadalje u krieposti uzdrži, ter da na toj, ako i primitivnoj, ali ipak čvrstoj podlozi uvede moderno šumarenje. Buduć su pako ove naredbe, kako jim i datum svjedoči, izdane bile u ono vrijeme, kada je već ugled vlade vrlo uzdrman bio uslied nutarnjih nemira, te su se i otomanski vlastodržci brinuli prije za sve drugo, nego za šume, nijesu zakoni, kojim se dobra namjera zatajiti ne može, nikada na javu prodrli, već se je vlada ograničila samo na to, da od svili šumskih proizvoda, koji se u gradovih na prodaju dovoze, pobire desetinu tržne ciene u ime šumske pristojbe.

Auistro-ugarskoj vladi pripala je teška zadaća, da pribavi valjanost otomanskim zakonom i naredbam i tim prokrči put racionalnijem uživanju šuma.

Zemaljska vlada počela je stoga ponajprije uredjivati snažnu šumsku obrambu, da tim načinom po mogućnosti neškodljivim učini način ubiranja šumske pristojbe po turskom običaju t.j. desetog diela tržnih ciene. Obzirom na izdavanje drva pilanam, iz monarhije doselivšim se drvotrzcem ili inim spekulantom, odredila je zemaljska vlada već mjeseca srpnja 1879., da se za obaranje opredieljena stabla imaju racionalnim načinom izvaditi i obilježiti, a svaki propust kazniti zatvorenjem pilane.

Razumije se, da su ove gospodarstvene mjere, koje je poprimila zemaljska vlada, mogle biti od očekivana uspjeha samo onda, ako ih budu provodili i nadzirali za to osposobljeni stručni organi. Stoga dodjoše iz austro-ugarske monarhije potrebiti šumarski činovnici, koji budu političkim (okružnim) oblastim kao šumarsko tehnički izvjestitelji pridieljeni. Ovm organom bila je ta dužnost, da nadziru i vanjsko službovanje namještenog čuvarskog osoblja, da pregledavaju dražbe o prodaji drva i da u obće iztraže šumske prilike u zemlji.

Da se barem približno ustanovi, koliko šuma u zemlji ima, bio je povrh toga godine 1879. izaslan u zauzete zemlje Herman vitez pl. Guttentberg (sadanji c. k. šumarski nadsavjetnik i zemaljski šumarski nadzornik u Gradcu), komu bjehu u tu svrhu pridieljeni sadanji c. k. šum. savjetnik kod ravnateljstva šuma i državnih dobara u Gorici, Max Schweiger i nadšumar Fr. Kaltner. Ovi su mogli u pomanjkanju svakih uporabivih zemaljskih mapa sakupiti samo približne podatke; nu njihova iztraživanja bijahu ipak od velike vriednosti, jer oni ponajprije dokazaše, da zauzete zemlje imaju prostranih i dobro obraslih visokih šuma, te da je uredjenje šumske uprave posve opravdano i za racionalno uživanje šuma neobhodno potrebito.

Na temelju ovih činjenica započelo je zajedničko ministarstvo god. 1880. s uredjenjem šumske uprave, te je ustrojilo poseban šumarski odsjek kao ravnateljstvo kod medjuto uzpostavljenog zemaljskog financijskog ravnateljstva, te 6 šumsko nadzornih ureda i 27 šumskih uprava za lokalni promet, a podjedno je izdalo i službene naputke za ove oblasti.

Ovo uredjenje šumsko-upravne službe bilo je dosta manjkavo, jer je jedan šumski upravitelj morao nadzirati šume trijuh, a često i četirijuh političkih kotara uz vrlo nedostatan broj čuvarskog osoblja. Uslied pomanjkanja sposobnih sila za popunjenje mjesta šumskih upravitelja namještale su se i takove osobe, koje se sa prilikami

zemlje nijesu mogle sprijateljiti, ter su ih iz vlastita nagona zauzete zemlje ostavile ili su nakon kratkog vremena iz službe odpuštene bile.

Ako ovo sve na obći razvoj šumarske službe i nije povoljno djelovati moglo, ipak se mora reći, da je ravnateljstvo pregnulo bilo svom snagom, da barem u pojedine djelove šumske uprave uvede neki sustav i red, i da šumarstvo u obće na viši stepen podigne.

Naročito je uređen promet sa drvom, te je svakoj oblasti obzirom na prodaju drva opredieljen stanoviti djelokrug, a ove prodaje učinjene ovisnima o stanovitim propisima i uvjetima; zatim je određeno, da se obćinama potrebno drvo u kulturne svrhe kao i nepravoužitnikom bezplatno doznačivati smije samo dozvolom zemaljskog financijalnog ravnateljstva.

Proti dotadanjem negospodarstvenom sustavu pobiranja pristojba od šumskih proizvod (desetina tržišne cijene) nije se ono vrijeme ništa učiniti moglo; poboljšica njeka postignuta je tim, da se nije odsele desetina tržišne cijene ubirala, nego je, uzv pri tom obzir na potrebitu sirovinu, za svaki pojedini proizvod udarena stalna cijena, čim je zemaljskom eraru barem djelomice povraćena vrijednost drva na panju.

Unovčenju šumskih nuzužitaka posvećena je također potrebna pažnja, te je izrabljivanje kamenoloma i izvršivanje ribolova, koji je u zauzetih zemalja državnim regalom, dano u zakup i tim za tadanje prilike stvoreno ne malo vrelo prihoda.

Da se dobije što bolji pregled o prometu šumskih proizvoda i o unosnosti pojedinih šumsko-upravnih kotara, odredilo je zemaljsko financijalno ravnateljstvo već g, 1881., da se imaju svakoga mjeseca predlagati t.zv, šumski računi.

Nu ovi su računi bili u toliko pogriješni, što se nije na izpravno zaračunavanje sirovine nikakav obzir uzimao, nego se je samo na to gledalo, da za svaki šumsko-upravni kotar budu izkazani uništeni novčani iznosi. Šumski mjesečni računi nijesu bili stoga računi o sirovinama u pravom smislu rieči, nego jedino novčani računi, nu ipak su već koncem god. 1881. pružali barem približno preglednu sliku o kolanju sirovine, što se je ipak naprama kaosu, u kom se je šumarstvo još god. 1878. i 1879. nalazilo, moglo smatrati znatnim napredkom.

Pošto je medjuto pitanje o posjedu šuma sve neugodnije bivalo, jer je priećilo zemaljsku upravu, te nije mogla sklopiti s jedne strane nikakovih ugovora o prodaji drva na više godina, a i zemaljska vlada nije s druge strane mogla ostati na stanovištu, koje je do sada zauzimala otomanska uprava, da su naime ove šume državno dobro, a da tim ne povriedi privatne interese, privedena su previšnjom rješitbom od 19. rujna 1881. u život šumska povjerenstva, kojim je bila zadaća, da izpituju posjedovne odnošaje i ustanove onaj privatni posjed, koji se kao takav na temelju vjerodostojnih turskih izprava dokazati može.

Unatoč dobroj volji prve vlade, da posve prekine s predajama otomanske uprave, nije ipak nastojanje ovih šumskih povjerenstva, da podpuno razbistre pravo vlastnosti i druga prava, skopćana sa šumskim posjedom, imalo povoljna uspjeha radi tadanjih prilika vremena, te je s toga novoj vladi, koja je g. 1882. na kormilo došla, ostavljeno bilo, da u pitanju uredjenja šumskoga posjeda konačno postigne povoljne uspjehe.

Uzpored sa napredujućom izmjerom zemlje, koja je započela god. 1879. (otomanska vlada nije u tom pogledu baš ništa učinila), stupala je i procjena šuma, koju je iz početka obavljalo šumsko-upravno osoblje, doćim je posijlije u tu svrha ustrojen posebni šumski k a t a s t e r sa jednim nadzornikom i sa više šumsko-rocjembenih povjerenika. Ovim katastrom dobiveni su prvi podatci o drvnoj zalihi postojećih porastlina, o njihovoj starosti, prirastu i smjesi.

Obazrev se na ovo djelovanje u šumarstvu prvih godina iza austro-ugarskog zauzeća, mora svaki nepristrani kritičar dopustiti, da je u ovoj kulturnoj zadaći, koja zahtjeva mnogo sila i vremena, ipak već nešto polučeno bilo i učinjen dobar početak, koji se tim više cijeniti mora, što m se pri tom i u pućanstvu morali svladati mnogi stari običaji i predsude.

II.

Kada je ugušen ustanak g. 1882, nastala je u vladi njeka promjena, te je zajednički ministar financija pl. Kallay preuzeo vrhovnu upravu zapremljenih zemalja.

Upoznav pronicavim okom, da šumska uprava onih zemalja nesmiye udariti jednostranim lih fiskalnim putem, nego da mora postepeno usavršivanje šumarstva obzirom na sve, dakle i političke prilike u zemlji dotjerivati, izlučeno je šumarstvo kod preustrojstva uprave odobrene previšnjom rješitbom od 29. srpnja 1882. iz financijalnog odjela, te šumarski odsjek bez promjene njegove nadležnosti bje pridieljen upravnom odielu zemaljske vlade t. j. odjelu za unutarnje poslove.

Zatim prestadoše šumski uredi i šumske uprave djelovati kao samostalne oblasti, te mjesto prvih budu kod okružnih oblastih, a u mjesto drugih kod kotarskih ureda postavljeni šumski izvjestitelji.

Kod popunjivanja mjesta kotarskih šumarskih izvjestitelja odlučivao je poglavito šumski posjed, ter manja ili veća intersivnost šumskih užitaka dotičnoga kotara, radi česa su u šumi bogatijih kotari ili gdje su to intenzivniji užitci zahtjevali postavljeni šumski upravitelji i šumarski pristavi, a nasuprot u manje važnih kotari šumarski vježbenici, koji su već praktično rabljeni bili ili dapače samo nadlugari.

Po ovoj organizaciji sačinjava svaki politički kotar jednu gospodarstvenu cjelinu, kojom pod rukovodstvom šumarskog odsjeka, koji je podjedno i nadzorna oblast, upravlja kotarski šumarski izvjestitelj.

Okružnom šumarskom izvjestitelju jest dužnost, da se češćim obilaženjem njegovom nadzoru pridieljenih mu kotara osvjedoči o tom, da li se šumski proizvodi doznačuju u smislu postojećih propisa i da li je u obće uredovanje u redu.

Uvidiv nedostatnost namještenog šumsko-obranbenog osoblja povećan je broj ovoga, te je prihvaćeno načelo, da se prema svagdašnjem stepenu razvoja šumarstva i broj osoblja povećati ima u toliko, u koliko to sbiljne potrebe zahtjevaju.

Kako se je ovo načelo uvažilo i kako se je broj šumsko upravnog osoblja pomnožavao, pokazuje nam sliedeća skrižaljka osobnog stališa, koja obuhvaća razdobje od 12 godina.

Godina	Vladni savjetnik	Šumarski savjetnik	Šumarski	Šumarski inženjer	Nadlugar	Šumarski porodnja	Šumarski upravitelj	Šumarski asistent	Šumarski vježbenik	Nadlugara			Šumarski pomoćnik	Lugara				Opazka	
										I. razreda	II. razreda	Ukupno		I. razreda	II. razreda	III. razreda	IV. razreda		Ukupno
1880	—	1	2	1	4	1	15	10	3	22	7	29	—	—	—	—	—	—	Ovaj osobni stališ bio je umešten u proračun, ali je u istinu bio broj namještenih šum. upravitelja manji
1881	—	1	2	1	4	1	15	12	3	22	7	29	—	2	60	54	—	126	
1882	—	1	3	1	5	1	18	8	4	20	10	30	—	2	61	65	—	128	
1883	—	1	3	1	5	1	18	8	4	20	10	30	—	2	61	65	—	128	
1884	—	1	3	1	4	1	11	8	6	24	23	47	—	15	40	60	35	150	
1885	—	1	3	1	5	1	11	8	7	22	23	45	—	15	40	60	35	150	
1886	—	1	3	1	5	1	11	9	7	23	23	46	—	25	50	100	—	176	
1887	—	1	3	1	5	1	11	10	12	23	20	43	—	26	64	106	—	196	
1888	—	1	3	1	6	1	11	10	12	23	21	44	—	29	76	109	—	214	
1889	—	1	3	1	7	1	11	10	12	23	21	44	—	40	80	110	—	230	
1890	—	2	3	1	6	1	11	10	12	23	22	45	—	42	83	115	—	240	
1891	—	2	3	1	6	1	11	11	12	23	23	46	—	45	86	120	—	251	
1892	—	2	4	1	7	—	15	14	17	24	24	48	—	105	160	—	—	265	
1893	1	2	4	1	7	1	16	14	17	28	27	55	3	107	160	—	—	267	

Isto tako, kako je vlada poprimila shodna sredstva za njezino uzdržavanje, uvidiv veliku važnost šuma, isto tako mislila je ona i na povremenu uporabu šuma, da šumske porastline s jedne strane privede gospodarstveno korektnom užitku, a s druge strane državi pribavi ona sredstva, koja su za uspješnu provedbu znatnih reforma *conditio sine qua non*.

Toj namjeri stajahu na putu već prije spomenuti zamršeni šumsko-posjedovni odnošaji, koji su se prije svega urediti morali, a da se ciela namisao ne raztepe ili da se samo (što bi obzirom na političke odnošaje vrlo neugodno bilo) makar i *bona fine* prisvajana prava trećih ne povriede.

Pošto se je izkustvom pokazalo, da postupak kojimi se je g. 1881. nastojalo razbistriti šumsko-posjedovne odnošaje, ne vodi k cilju, štavljenje taj izvan krieposti s onom odvažnošću, koja sva djela sadašnje vlade obilježuje, te je i uređenje šumskoga posjeda započeto na temelju edictaluoga postupka, odobrenog previšnjom rješitbom od 20. veljače 1884. — Pri tom se je polazilo sa posve opravdanoga stanovišta, da valja posjedovne odnošaje urediti najprije u onih kotarih, koji su šumom najbogatiji i kojih je položaj takav, da će prema postojećim prometnim sredstvima najprije k uporabi prispjeti moći, te je s toga ovo, po razvoj šumarstva zamašno pitanje uređenja šumskoga posjeda započeto u hrasticih bogatom okružju banjalučkom i nastavljeno u 41 političkih kotarih, i prema tomu (pošto su zauzete zemlje razdieijene u 49 takovih kotara) većim dielom provedeno.

Ova energička provedba uređenja šumskoga posjeda ostati će za sva vremena zlatnimi slovi ubilježena u povjesti zauzetih zemalja, jer bi bez toga bio svaki napredak nemoguć, buduć se uredno šumarenje samo ondje razviti, cvasti i uspjevati može, gdje mu šumar sve svoje znanje i djelovanje posvetiti može, a da pri tom ne mora uzeti obzir na prigovore trećih, koji su ga kadri smetati.

Nu ne samo uređenju šumskoga posjeda, nego i uređenju zeraljištnog posjeda u obće, kao i osjeganju odnosnih posjedovnila prava obratila je vlada svoju podpunu pozornost, te je odredila, da se imaju osnovati gruntovnice, običajne u svakoj civilizovanoj državi (do konca 1893. osnovane već u 24 kotara), a zatim je g. 1886. započela omedjašenjem državnih šuma - Važnost toga znati će podpuno cieniti samo onaj, koji iz vlastita izkustva znade, koliko se velike usurpacije dogajaju kod šuma, koje nisu valjano omedjašene i katastrirane i s kakovimi je potežkoćami skopčano osnovati uredno šumarenje u šumah, kojim se prava površina nezna. Do konca godine 1892. omedjašeno je 443.612 ha. šume troškom od 146.000 for. (dakle okruglo 33 novč. po ha.). Kod omedjašenja državnoga posjeda, koje se u glavnom provadja prema omedjašenju propisanom za austrijske državne šume, pazi se na to, da se ne samo prava šuma, nego u obće sve s dotičnom državnim šumom u savezu stojeće državno tlo vidljivo oraedjaši i tim proti usurpacijam osjegura i da se nadalje u raznih kotarih razštrkane manje šumske čestice omedjašuju primitivnijim i uslied toga jeftinijim načinom.

Ovo načelo kod omedjašenja državnih šuma ili bolje rekuć državnog šumskog tla prouzrokuje doduše za sada znatne troškove, ali će zato nositi posije blagoslovne plodove, jer će se one površine, koje se kao šuma zgajale ne budu, moći opet izlučiti iz državnog šumskog posjeda, te za odkup služnosti upotrebiti ili prodajom novčiti. Po dovršenom omedjašenju šuma u jednom kotaru, budu pojedini objekti, koje je država definitivno u svoj posjed preuzela, uneseni u šumske karte, izradjene u mjerilu 1:50.000 na temelju nacrtata katastralne izmjere, kojim načinom dobiju šumski upravitelji podjedno kartografički pregled o svih šumah, povjerenih njihovoj upravi.

Osobitu svoju pažnju obratila je vlada unovčenju prastarih šuma, te joj je već g. 1882. pošlo za rukom sklopiti sa pražkim drvotržcem Vrabecom veći posao za izradbu starih porastlina četinjača u planini Kozari u gradiškom okružju, što je bilo povodom, da je prva parna pilana u zauzetih zemaljah podignuta.

Osim toga bio je ovaj drvotržac obvezan stara hrastova stabla, koja su se nalazila pojedince razštrkana u mladjih hrasticih u okolišu njegove pilane, preuzeti uz primjerenu cienu.

Ovo je bilo prvo racionalno unovčenje hrastovih stabala, preostalih iza vremena turske uprave u pristupnijih šumah (jer je provedba ugovora sklopljena g. 1880. o prodaji hrastovih stabala sa drvotrzcem Kalinom iz Zagreba jedva što je počela zaspala već sljedeće godine).

Unovčenje nepodpuno ili još nikako neizpljenih hrastovih šuima moglo je ali tek g. 1883. u većoj mjeri započeti, kada je živahna tražnja dužica podigla popriečnu godišnju cijenu za 1000 kom. reducirane duge franco Trst na 230 for. Te godine i sljedećih do uključivo g. 1885. pošlo je za rukom i u interesu šumske gojitbe uporabiti oko 86.000 prestarih hrastova, koji su se u blizini Save nalazili pojedince razštrkani po mladim hrasticima, prodavši ih putem pismenih ponuda tvrdkara Leopoldu Kernu u Beču, Josefu Mayeru u Kaltenleutgebenu, Bergeru i Schellu u Zagreba, odnosno Vrbovcu, Hirschu i Biažiću u Sisku, Maksu Krausu u Vrbovici, Maksu Pollaku u Daruvaru, Marie Verosta u Zenici, Petraku Petroviću i Grlig. Jeftanoviću u Sarajevu.

Daljoj uporabi hrastovih stabala, povoljnoj kako u šumsko-gojitbenom, tako i ufinancijskom pogledu, ozbiljno je zaprijetila pogibelj, kada je g. 1886. cjelokupni izvoz austro-ugarskih dužica spao na 25 milijuna, naprama prologodišnjem izvozu od 53 milijuna, usljed česa je i cijena dužici znatno pala. Kod prve dražbe te godine stigla je stoga samo jedna pismena ponuda L. Blažića iz Siska, a kod ponovne dražbe takodjer opet samo jedna ponuda Maksa Pollaka iz Daruvara. Nu ponude ovih za dotična hrastova stabla bile su tako izpod procjene stavljene, da se nijesu prihvatiti mogle. Za stare, prodaji namijenjene hrastove u briegovitom unutarnjem dielu zemlje nije bilo nikakih kupaca. U ostalom tu je kod prodaje hrašća već predjašnje godine, kada su bile tržišne prilike dužice povoljne, znatnih poteškoća bilo, te se za prodaju namijenjena stabla ili u obće unovčiti mogla nijesu ili su uz vrlo nizke cijene prodana drvotrzcu Josipu Majeru u Kaltenleutgebenu i Glig. Jeftanoviću u Sarajevu. Razlog toga bijahu stranom nepovoljni odnošaji tla, koji su vrlo smetali izradbu i izvoz dužica, a stranom udaljenost šuma od prometnih puteva. Ovi momenti zahtjevali su očito više iskustva, znanja, radne i novčane snage.

Da se dakle ova danomice padajuća i k tomu mrtva glavica, koju prestari hrastići predstavljaju, što prije i izdašnije u kolanje stavi, zatim da se stvori njeka šumska renta, koja bi neodvisna bila o fluctuacijah prodje dužice i konačno, da se na mjesto ovih izumirajućih hrastova uzgoji snažan pomladak ovog plemenitog drva, a da se i za jur nalazeći povoljniji uvjeti razvoja stvore, stupila je vlada u neposredne dogovore sa jednom bečkom tvrdkom, koja se je već više godina bavila u Slavoniji sa izradbom hrastovih šuma i izvozom hrastova drva i dužica, kao i sa poznatom tvrdkom Morpurgo & Parente u Trstu, koju je preporučivalo i to, što je još za otomanske uprave kupovala u Bosnoj hrašće i proizvodjala dužice. Ovi pregovori uspjeli su tako, da je sa potonjom tvrdkom (koja je valjda na temelju prijašnjih poslovnih iskustva u bosanskoj dužici, kao i posljedica onih stručnih iztraživanja, o kojih će još govora biti, ponudila bolje cijene) već u jeseni g. 1886. sklopljen veći, ugovor o prodaji hrastovih stabala.

Ovim ugovorom preuzela je tvrdka Morpurgo & Parente ponajprije sve prestare hrastove u onih brdskih šumah Bosne, koje se, kako je jur spomenuto, javnom dražbom nijesu mogli prodati. Osim toga uvršteni su u ovaj ugovor Bjeki šumski predjeli u viših bregovitim krajevima, u kojih se je nalazio veći broj prestarih hrastova. Iza toga i to od g. 1886.-1892. sklopljeno je prema tomu, kako je napredovala stručna procjena hrastovih stabala, više kupoprodajnih ugovora sa istom tvrdkom i to uz različite cijene hrastovine na panju prema tomu, da li su stari hrastovi na manjoj ili većoj površini razštrkani bili i da li je šuma ležala bliže ili dalje od prometnih putova i usljed toga bila izradba i izvor izradjene robe lakša ili tegotnija.

Taj tegotni izvoz prisilio je tvrdku, da si je sama izgradila mnoga prometila, a medju tima i šumske željeznice. Ona je sagradila već tri takove željeznice, jednu 17 km. drugu 20 km., a treću 45 km. dugačku. Prve su dvie konjske željeznice, a treća na paru. Podgradnje (der fešte Unterbau) svih tih željeznica ostaju bezplatno skupa sa pripadajućimi s gradami zemaljskom eraru.

Sveza sa tvrdkom Morpurgo & Parente uplivala je vrlo povoljno na daljnje unovčenje starih hrastika. Izvrstne

koneksije ove trgovačke kuće podigoše opet dobar glas bosanskoj dužici na mjerodavnih francuzkih tržištih, te su se stoga neprestano javljali drugi kupci za hrastova stabla uz visoke cijene i to dapače još u godinama 1889. i 1890, kada je usljed nepovoljne berbe u Francuzkoj i usljed istodobno nastupivše novčane i trgovačke krize u južnoj Americi bio izvoz vina na nisko pao. Usljed toga moglo se je g. 1888. i 1889. više odjela hrastovih stabala uz vrlo povoljne cijene prodati dražbenim putem i prijašnjim kupcem, kao A. Bergeru iz Zagreba i L. Blažiću iz Siska; osim toga je i sa drvotržcem Dragutinom Schlesingerom sklopljen veći posao za izradbu hrastovine, komu je u tu svrhu velika tvrdka za izvoz dužice I. B, M. Gairad potrebna sredstva predujmila.

Konačno pošlo je za rukom pomoću tvrdka Fritz Kraus i Jos. Hillersa sin, obe u Beču i bačvara Lovre Radida u D. Tuzli primjereno unovčiti i stare hrastove najniže kakvoće izradbom njemačke bačvarske gradje. Sadanjoj upravi predstoji u ostalom u tom pogledu još velika zadaća.

Izjašnjeno uspješno unovčenje starih hrastova ima se, kako je već prije spomenuto, svakako smatrati plodom onih već g. 1884 započetih povjerenstvenih stručnih izvoda šuma, kojim je bila zadaća iztražiti šume zauzetih zemalja sa stanovišta veleprodaje. Jer ako je bila u prvom redu zadaća izaslanika, da stave shodne predloge o uporabi dosada ne iscrpljenih porastlina od četinjača t. j. o unovčenju ponajviše jur davno sjecivih, ali ne uporabljenih smreka, jela i borova, to se ipak samo po sebi razumije, da oni nijesu nahođeće se stare hrastove mimoišli, nego da su se i o unovčenju ovih izjavili. Ovo povjerenstvo sastojalo se iz sledećih vanjskih članova: Dr. Anthura baruna Seckendorffa, drvotržaca A. Offenheimera i G. Leimera i šumskog gradjevnog i upravnog inženjera c. kr. priv. Juerberžke glavne rudare K. Petrascheka (sadanji vladni savjetnik u c. i k. zajedničkom ministarstvu i šumarski izvjestitelj za Bosnu i Hercegovinu).

Ovaj potonji ostade doskora samcem kod iztraživanja šuma, te se stoga mogu i pomno sastavljeni predlozi, što ih je ovo povjerenstvo o uporabi šuma i zavedbi racionalnijeg šumarenja stavilo, smatrati njegovim djelom.

Ove predloge dala je zemaljska vlada po istomu članu godine 1887 daljnjim iztraživanjima popuniti.

Kada se je, kako se iz gornjih obćenitih razlaganja vidi, u svih djelovih šumske uprave razvila živahna djelatnost, moralo se je sa do onda običajnim prometnim sustavom od slučaja do slučaja prekinuti, jer se je tekom vremena natrpalo toliko mnoštvo raznih naredaba, odpisa i propisa, da je napose manje izobraženo osoblje izgubilo svaki pregled, ter vrlo često u vršenju svoje službe dolazilo u oprieu sa izdanimi propisi. Da se toj nevolji odmogne, izdan je g. 1890 od svih stručara toli željno izčekivani i sadašnjim prilikama u zemlji pri agodjeni službeni napatuk za šumarsku službu kod kotarskih ureda, koji je šumarstvu ciele zemlje dao značaj jednoličnosti, ter, šumarskim izvjestiteljem točno opredielio njihove službene dužnosti.

Skoro u isto vrijeme, kada je izdan netom spomenuti shižbeni napatuk, započelo se je sa preustrojtvom šumskog odsjeka kod zemaljske vlade u Sarajevu.

Već se je naime davno osjećala potreba, da se razdieli posao kod šumskog odsjeka, jer je služba tako intensivnom postala i poslovi se tako umnogostručili, da nije više bilo moguće veliku odgovornost za točno funkcioniranje šumsko upravnog aparata svaliti na ledja jednog jedinog činovnika.

Toj potrebi za svrsi shodno preustrojtvo šumskog odsjeka udovoljilo je zajedničko ministarstvo u rujnu 1890. razdieliv do tada jedinstveni šumski odsjek na šumsko-upravni i šumsko prometni odjel.

Da se omogući bezprikorno djelovanje razdieljenog šumskog odsjeka, označen je svakom odjelu stanoviti djelokrug i podjedno odredjeno, da se prije riešenja nekijh predmeta, na pose osobnih, mora potražiti sporazumak predstojnika obijuh odjela .

(Svršit će se.)